

Ivan IVLAMPIE¹

Alcibiade, ca apărare a lui Socrate

Alcibiades as a defense of Socrates

Abstract: In books on the history of philosophy, the ideas expressed by thinkers as they arise out of the events of everyday life are totally neglected in the university teaching of philosophy. These events largely provide explanations, like tectonic forces, for one kind of creation or another. Ideas are not usually born from ideas, but from the lived experiences and feelings of their promoters. These deep states of mind form convictions of equal depth. It is what slips off the scenario of history of philosophy treatises. Perhaps that is why a work like Diogenes Laertius' *The Lives and Opinions of Eminent Philosophers* has survived. The attempt in this article is an invitation to imagine the time when a dramatic event in history gave birth to an opus. For the "neglect" to which I have drawn attention above, we submit the following for observation: how many of us realize that Socrates was in magnificent dialog with the City in its times of war? In times of plague, famine, bad news from the warfront, low hopes for peace, cruelties and decimation of populations, all between 431-404 BC.

Keywords: Socrates, Alcibiades, Plato, Xenophon, Philosophy of everyday life.

Dialogul lui Platon, *Alcibiade*, este elaborat de autor în timpul refugiului său la Megara, imediat după execuția maestrului, iar prezumtiva scenă dintre Socrate și Alcibiade se desfășoară aproximativ în anul 432 î.Hr. Autoexilul lui Platon la Megara trebuie interpretat ca mânie față de Cetatea care l-a condamnat pe înțelept și ca perioadă de doliu în urma morții acestuia. Alcibiade (asasinat în 404 î.Hr.) nu mai este în viață atunci când Platon ne oferă imaginea

¹ Prof. PhD, „Dunărea de Jos” University of Galați, Romania, Ivan.Ivlampie@ugal.ro.

întâlnirii și a convorbirii din 432 î.Hr. dintre Înțelept și viitorul om politic, dar el este viu, ca o rană sau traumă, în memoria celor care au supraviețuit cumplitelui dezastru al Atenei în războiul peloponeziac. Trădător și salvator al Patriei, înlăturat de la putere în momentul de glorie a acțiunii sale militare, care a redat speranța victoriei alianței democratice, Liga de la Delos, Alcibiade sfârșește tragic în urma complotului organizat de inamici.

Destinul său tragic sporește în dimensiune după încheierea războiului, atunci când compatrioții săi fac bilanțul evenimentelor și îi caută pe responsabili dezastrului în marii actori și nicidecum în labilitatea atitudinii lor canalizată de demagogi a căror retorică era aservită unor interese partinice și de moment, fără clarviziune. Trebuie să ne imaginăm suferința și ura pe care o resimțeau cetățenii Atenei după 404 î.Hr. și până la procesul lui Socrate.

Pentru comparație, să ne amintim de starea societății germane după înfrângerea în primul război mondial și ce a germinat, ca resentiment, umilirea unui orgoliu de rasă superior dotată. (La finele războiului, aliații Spartei au cerut ca toți bărbații să fie executați, iar restul populației să fie dusă în sclavie; nu știm ce i-a determinat pe spartani să fie generoși și să nu recurgă la această cruzime. Sigur, Socrate ar fi „scăpat” de proces.)

În acest imaginar colectiv, actori precum Critias, Charmides sau Alcibiade erau figurile detestabile. În viață mai rămăsese Socrate, un personaj legat de cariera acestor aventurieri politici. Așadar, nu are, în aceste condiții, nici un drept să rămână în viață, să mai fie văzut și prezent în spațiul public, decât la proces, în fața judecătorilor, făcându-se astfel curățenie morală deplină în cetate. Și s-a făcut.

Platon, dar și Xenofon mai târziu, din iubire față de Maestru, a scris *Apărarea lui Socrate*. În acest text trebuie să vedem începuturile unei misiuni de îndreptățire a celui mai înțelept și moral atenian. Dialogul *Alcibiade*, ca și alte dialoguri din tinerețe, în care sunt prezente personaje precum Charmides și Critias, are ca fundament tot apărarea lui Socrate. Strategia lui Platon în acest dialog – *Alcibiade* – este să-l dezlege pe Socrate de Alcibiade, de responsabilitatea filosofului față de faptele care îl încredințează pe aventurierul politic. Nu putem crede că întâlnirea chiar a avut loc, așa

cum o reproduce Platon (nenăscut încă în timpul când se derulează scena). În acest dialog, spre deosebire de altele, nu sunt decât două personaje, nu avem martori care să rețină evenimentul și să-l comunice în exterior curioșilor, ca fapt memorabil. Ceea ce nu reprezintă un argument că un astfel de schimb de idei nu ar fi existat. Martorul „lipsă” poate fi considerat însuși Socrate.

Să ne imaginăm faptul că de când Platon „s-a predat”, ca discipol devotat, lui Socrate, la vârsta de 20 de ani, acțiunea militară a lui Alcibiade era la apogeu și, brusc, a fost demis din comanda supremă, pentru o anumită vină, ceea ce a distrus speranțele Cetății în victorie și chiar această decizie a determinat dezastrul din 404 î.Hr. Ucenicul – ca și oricare al cetățean – nu putea să nu vibreze la evenimentele pline de speranță și la răsturnarea spectaculoasă din dramă.

Nu putem să nu ne imaginăm discuțiile personale, intime, între Platon și Socrate despre Alcibiade, despre întâlnirile din trecut ale înțeleptului cu eroul zilei, care, pe neașteptate, a devenit iar proscrisul cetății. În fiorul acestor experiențe psihologice, trebuie să ni-l imaginăm pe Socrate povestindu-i proaspătului discipol despre eforturile lui spirituale de a-l domestici politic pe acest Erou, de a-i tăia avântul nesocotit, de a-l îndrepta spre orizontul cunoașterii de sine și nu al ambiției și al unei glorii materiale deșarte.

Intenția noastră în cadrul acestui scurt articol nu este aceea de a inventaria ideile dialogului, ca de exemplu despre natura divină a sufletului uman sau despre necesitatea unui profesor-îndrumător în arta politicianului, ci doar de a pune în valoare contextul în care Platon și-a continuat apărarea lui Socrate. Însă, ideile dialogului, dacă este să credem că e scris imediat în „drumul Megarei”, ne dezvăluie un Socrate mai mult decât cel reținut de percepția tradițională, ca fiind doar un moralist. Este foarte probabil că Socrate nu a avut o întâlnire de taină cu Alcibiade, ca în relatarea din dialog, dar este incontestabil că el a purtat destule discuții cu tânărul crescut în casa lui Pericle pentru a-i modela elanul politic. Dacă nu a reușit acest lucru, nimeni nu-i poate imputa eșecul. Acuzatorii i-au imputat acest eșec, dar indirect. Și poate că și el și-a imputat suferința Cetății, ca sentiment de remușcare, în timpul procesului, când i-a sfidat pe judecători cu aroganța unei sentințe care transmuta pedeapsa în cinstire și

recompensă. A fost o furie spirituală care l-a costat viața, iar pe Cetate dezonoarea. O furie pe care o moștenește Platon și care nu mai lasă educația în derizoriu, pe seama unui singur om, pe stradă, în Agora, la Banchet în casele particulare, ci mută formarea omului în Academie. Astfel, în istorie intră aproape o mie de ani de educație prin școală, după ce mediul de formare a cetățeanului era lăsat pe seama aplauzelor mulțimii din stadioane sau al emoțiilor cathartice din amfiteatre. Trebuie să observăm și acest fapt în dialogul *Alcibiade*, eroul politic aflat în preajma vârstei de a se manifesta în acest plan nu poate numi nici un îndrumător, în afara mulțimii, care să-l fi inițiat în arta guvernării.